

ПОРОДИЦА УЧЕНИКА ОСНОВНЕ МУЗИЧКЕ ШКОЛЕ

*Бланка Богуновић**

Институт за педагошка истраживања, Београд

Апстракт. Теоријски концепт истраживања ослања се на претпоставку о постојању високо квалитетног и подстицајног породичног окружења ученика основне музичке школе, које представља основу за музички развој и успешност у различитим видовима музичке активности. Циљ истраживања је опис социодемографског профила и релевантних карактеристика породичног окружења у периоду пре и током раног музичког школовања детета. Узорак чини 506 очева и 512 мајки ученика пет основних музичких школа. Метод је експлоративан и бави се облашћу која на овакав начин није била испитивана у нашој средини. Резултати указују на постојање специфичне музички подстицајне и стимулативне средине и на континуирано присуство разнородних видова породичних подстицаја, подршке и музичке стимулације. Дефинисан је транскултурални породични модел ученика музике. Структура породичних индикатора даје основу за закључак о континуираном ангажовању родитеља у току предшколског и раношколског периода и о постојању заједничког, али и посебног деловања оца и мајке, који се усклађено остварују на различитим узрастима детета, у различитим подручјима деловања и у различитим склоповима. Практични допринос истраживања огледа се у стварању услова за разумевање значаја улоге родитеља у музичком развоју и напредовању даровите деце и успостављању сарадње између музичке школе и родитеља.

Кључне речи: музички даровити, породична средина, музичка стимулација, родитељски подстицај, ангажовање родитеља.

У области психологије музике, од њеног настанка до данас, велика пажња је посвећивана испитивањима природе и структуре музичких способности и ова област знања је свакако и најразвијенија. Временом, сазрева идеја о неопходности да се музички надарено дете сагледава у оквиру средине у којој живи и која на различите, мање или више стимулативне начине може да утиче на ток и правац његовог развоја. Интересовање истраживача за породично окружење музички талентованих сазрева 90-их година у оквиру идеје да ниво и квалитет музичких способности, као део наслеђеног капацитета, није независан од средине у којој се оне испољавају и развијају. Испитивања се углавном односе на улогу значајних особа из непосредног дечијег окружења, рану

* E-mail: jubo@yubc.net

стимулативну климу и поступке који могу да имају усмеравајући, често и прекретан утицај на интересовања и музички развој детета.

Већ прва истраживања показују да излагање детета раним и систематским музичким искуствима доприноси развоју одређених видова интелектуалних способности, бољој координацији покрета, концентрацији, памћењу и развоју осетљивости за разумевање и доживљавање музике (Gembris, 1998). Формирано интересовање за музику помаже пуном остварењу потенцијала који дете поседује, а нарочито је видљиво на највишим нивоима способности (Радош-Мирковић, 1983). При томе се најефикаснији утицај породичне музичке стимулације на дечији музички развој остварује на узрасту од треће до шесте године (Радош-Мирковић, 1996). Када је реч о начинима на које је могуће остварити стимулацију у оквирима породице, присутан је уједначен став великог броја аутора. Развој способности остварује се и кроз само слушање музике, касније кроз заједничко певање и свирање, као и кроз подршку родитеља за бављење музиком (Gembris, 1998). Ученици, чији родитељи слушају музику, имају значајно виша постигнућа на тестовима музичких способности од оних који нису били изложени тим искуствима (Радош-Мирковић, 1983). У породици која подстиче музички развој детета, родитељи и браћа и сестре певају заједно са дететом (Pari, 2003); дете често слуша музику са техничких медија; поседује играчке-музичке инструменте; има сопствене плоче; има инструмент на коме може да музицира (Shuter-Dyson, 1985). Налази говоре о статистички значајној, мада не високој повезаности (између 0.24 и 0.39) између квалитета целокупног породичног окружења, музичког образовања и ангажовања мајке и музичког развоја деце (Gembris, 1998).

Први систематски налази енглеских аутора (Sloboda & Howe, 1991) показали су да деца која уче музику, односно свирају неки инструмент, долазе из породица где постоји неуобичајено висок степен интересовања или експертности за музику (50% родитеља). Чак су и родитељи са малим или никаквим музичким искуством имали тенденцију да високо подржавају настојања своје деце и њихово понашање је генерално било позитивно и охрабрујуће. Резултати једне америчке студије (Duke *et al.*, 1997) такође указују на високо опште образовање (80%) и музичко искуство родитеља у детињству (88% мајки и 58% очева је учило или се аматерски бавило музиком). Очигледно је да је бављење музиком традиција у великој већини ових

породица и стога није необично да родитељи обезбеђују својој деци образовна искуства која су и сами имали.

Резултати студија из различитих социокултурних средина указују на прилично високу социоекономску хомогеност породица ученика музике (Богуновић и сар., 2001; Davidson *et al.*, 1996; Duke *et al.*, 1997; Hargreaves & North, 1997; Радош и сар., 2002; Sloboda & How, 1991; Zdzinski, 1996). Уједначено је висок образовни и материјални статус породица које имају своје место у обезбеђивању могућности за успостављање музички стимулативне средине. Ови налази су потврђени и на нашој популацији. Деца из породица са вишим социоекономским статусом знају више песама, лако препознају мелодије, слушају и преферирају класичну музику, чешће похађају музичке школе (Радош-Мирковић, 1983), што значи да је интересовање родитеља усмерило активности, а вероватно и преференције деце (Badur, 2001; Müller, 1990). С друге стране, Бранд (Brand, 1985) сматра да се на музички развој пре одражавају финији утицаји окружења, него чиниоци као што су економски статус породице, односно образовни ниво родитеља или њихово занимање. Овакви подаци наводе на закључак да културна, васпитна и подстицајна клима кључно доприноси развоју, али и да високи образовни и материјални статус родитеља може да има значајну улогу.

Јасно је, дакле, да у предшколском периоду, подстицајно и квалитетно породично окружење значајно утиче на развој интересовања и музичких способности. Налази указују да на школском узрасту породица ученика музичке школе мења начин и врсту свог доприноса – родитељи преузимају активну улогу у обезбеђивању помоћи и охрабрења у оквиру наставе или код куће током вежбања (Bogunović, 2004; Sloboda & Howe, 1991). Значајно истраживање групе аутора (Ericsson *et al.*, 1993) у коме је потврђена претпоставка о кључном значају количине »промишљеног вежбања« (deliberate practice) за успешност у инструменталном извођењу, такође је потврдило значај родитељске улоге у подстицању и надгледању процеса вежбања на раном узрасту. Интересантни налази истраживања групе аутора (Davidson *et al.*, 1996) показују да најуспешнија деца имају и највиши ниво родитељске подршке, док су родитељи деце која престају са учењем инструмента у просеку мање заинтересовани за музику. При томе, чврста увереност родитеља да су њихова деца музички талентована (чак и када је нереална), представља виталну компоненту подржавајућег понашања. Овакво становиште поткрепљују резултати

према којима ученици који настављају, односно прекидају учење инструмента, различито опажају подршку родитеља, али и вршњака и наставника. Новија лонгитудинална истраживања такође показују да су веровања родитеља, али и наставника, у способности и успех детета, значајно повезана са самопоуздањем деце у оквиру инструменталне наставе (Davidson *et al.*, 1996). Активна и непосредна укљученост чланова породице у процес учења музике важна је на млађем узрасту, када је првенствено везана за стицање музичких знања и вештина и овладавање инструменталним извођењем. На узрасту средње школе директна укљученост родитеља се смањује (Asmus, 1989), њихов утицај се остварује посредно, кроз општу културно-педагошку климу у породици и кључан је за развој унутрашње мотивације ученика (Јуришић-Богуновић, 1997). Овај налаз је у складу са резултатима Здинског (Zdzinski, 1996), који указују да се с порастом узраста значајнији допринос родитеља огледа у домену афективног, односно мотивационог ангажовања ученика.

Теоријски концепт истраживања

У намери да сагледамо карактеристике породичне средине музички даровитих, теоријски концепт одредили смо широко, дефинишући три групе индикатора породичног профила ученика основне музичке школе. То су: *музичка стимулација у породици* током предшколског периода, *подстицаји за бављење музиком* и *специфично ангажовање родитеља* у току првих година музичког школовања. Дефинисали смо индикаторе логичком анализом процеса музичког образовања у нашим условима и ослањањем на радове релевантних аутора у овој области. Концепт истраживања ослања се на претпоставку о постојању високо квалитетног и подстицајног породичног окружења ученика музике, које представља основу за његов музички развој и успешност у различитим видовима музичке активности.

Методологија

Истраживање је експлоративно и дескриптивно (Phelps, 1969) и бави се облашћу која до сада није била испитивана у нашој средини на овакав начин. Представља део ширег истраживања које се бави социјално-психолошким чиниоцима музичке успешности на ранешколском узрасту (Богуновић, 2004).

Циљеви истраживања су: (1) опис социодемографског профила породице ученика основне музичке школе и (2) опис релевантних карактеристика породичног окружења у периоду пре и током раног музичког школовања детета и њихове повезаности.

Варијабле и мерни инструмент. Индикатори породичне средине сврстани су у четири групе објективних података:

- *социодемографски показатељи:* пол родитеља, образовање, материјални услови,
- *музичка стимулација у породици:* искуство родитеља са музиком; предшколска музичка стимулација детета,
- *подстицај за бављење музиком:* разлог за упис, важност успеха, перспектива у музичком школовању,
- *специфично ангажовање у току школовања:* доводи дете, присуствује наступима, снима јавне наступе, набавља инструменте, финансира такмичења, степен укључености у вежбање, начин укључености у наставу.

Подаци су прикупљени од родитеља ученика применом упитника који је конструисан за потребе истраживања. Краћа форма, која се односи на индикаторе породичне средине за оба родитеља, има седамнаест питања и односи се на две групе варијабли: социодемографске варијабле и индикаторе породичне средине. У формулисању упитника ослањали смо се на мерне инструменте коришћене у релевантним истраживањима у овој области. Метријске карактеристике нису израчунаване с обзиром на то да се ради о информацијама о социоекономском статусу, различитим активностима родитеља и њиховим проценама ученика.

Узорак. Узорак чини 506 очева и 512 мајки ученика четири основне музичке школе у Београду («Јосип Славенски», «Мокрањац», «Др Војислав Вучковић», «Коста Манојловић») и школе из Шапца («Михајло Вукдраговић»).

Поступак истраживања и обрада података. Упитник је прослеђен свим родитељима ученика од првог до четвртог разреда, а узорак чине они који су били мотивисани за сарадњу (80%). Попуњаван је после 9–14 месеци музичког школовања детета. Родитељи су упитник добијали у ковертама, од психолога или наставника инструмента, попуњавали га код куће и враћали на исти начин. За дескрипцију и анализу података коришћени су следећи статистички поступци: дистрибуција фреквенција, хистограм, Колмогоров-Смирнов тест, дескрипција, Paired Samples T-test, једносмерна анализа варијансе, χ^2 -test и Пирсонов

коэффициент корелације. За статистичку обраду коришћен је програмски пакет за обраду података на рачунару, SPSS for Windows, ver.10.0.

Резултати и интерпретација

Опис социодемографског профила породице ученика основне музичке школе

Подаци указују на висок образовни статус оба родитеља, стога претпостављамо и културно-педагошки ниво породице (табела 1). Образовање мајки је генерално више од оца, јер већи број мајки има завршену вишу школу, факултет, магистратуру или докторат (72%) у односу на очеве (65%) и мањи број њих средњу школу (28%). Образовање мајки покрива све образовне нивое, док већи број очева поседује највише образовање, магистратуру или докторат (11%).

Табела 1: Дистрибуција узорка родитеља према образовању

Образовање родитеља	Отац		Мајка	
	N	%	N	%
Основна школа			6	1.2
Средња школа	162	32.0	144	28.1
Висока школа	72	14.2	60	11.7
Факултет	218	43.1	257	50.2
Магистратура, докторат	54	10.7	45	8.8
Укупно	506	100.0	512	100.0

Подаци о материјалним условима породице, према проценама родитеља (табела 2), указују да скоро две трећине породица има просечан материјални статус и скоро једна трећина подпросечан. Веома мали број родитеља има одличне материјалне услове (1.7%). Сматрамо да се налази могу сматрати релативно прецизним с обзиром на субјективност у процени (Половина, 1999), али и да структуру материјалног статуса породица можемо тумачити у склопу општих економских услова у нашој средини.

*Табела 2: Дистрибуција узорка родитеља
према материјалном статусу*

Материјални статус	N	%
Веома слаб	14	3.0
Слаб	116	24.6

Добар	280	59.4
Врло добар	53	11.3
Одличан	8	1.7
Укупно	471	100.0

Резултати о социокултурном и материјалном статусу родитеља ученика музичких школа су релативно конзистентни са подацима страних аутора. Породице ученика музике припадају вишим образовним слојевима и тај податак је у великој мери уједначен (Sloboda & Howe, 1991; Duke *et al.*, 1997). У том смислу, родитељи имају више могућности да обезбеде адекватне културно-васпитне и образовне услове и подстицаје за развој деце. Интересантно је да сличан тренд високог образовања и подстицајне климе постоји и у породицама интелектуално надарене деце, што говори о повољним срединским условима као о једном од важних услова за развој надарености (Максић, 1993). Резултати истраживања у нашој средини јасно показују више образовање родитеља ученика музичке школе у односу на ученике основне школе (Радош-Мирковић, 1983). У поређењу са подацима из других средина, породице у нашој средини имају значајно нижи материјални статус. Дакле, породице припадају великим делом вишем образовном миљеу, који није подржан адекватним материјалним статусом, на шта указује и одсуство значајне корелације између степена образовања и материјалних услова.

Опис карактеристика породичног окружења и њихове повезаности у периоду пре и током раног музичког школовања детета

Дескрипција варијабли породичне средине обухвата четири, односно шест група индикатора: социодемографске показатеље, музичку стимулацију у породици (искуство родитеља са музиком и предшколска музичка стимулација детета), подстицаје за бављење музиком и специфично ангажовање у току школовања. Све мере се односе на оба родитеља, заједно и одвојено. Резултати су разматрани превасходно на нивоу групних индикатора, а када је то значајно и на нивоу појединачних. С обзиром на то да су суме породичних показатеља формиране тако што су појединачне мере стандардизоване, односно транспоноване на Z скалу, а затим сабране, вредности аритметичких средина свих мера износе 0 и стандардних девијација 1.00.

Музичка стимулација у породици у току предшколског периода. Ова група индикатора односи се на непосредно искуство родитеља са

музиком у току детињства и касније, као и на врсту и учесталост подстицаја које обезбеђују свом детету у току предшколског периода. Установљено је да је укупна *музичка стимулација у породици* значајно виша у породицама које имају добре и врло добре услове у односу на породице које имају врло слабе материјалне услове ($F=3.48$; $df=396$; $p=0.05$). Родитељи који су у бољој материјалној ситуацији чешће набављају играчке-музичке инструменте, посећују концерте, певају са децом и разговарају о музици и тако обезбеђују квалитетнију рану музичку стимулацију детета ($F=5.66$; $df=401$; $p=0.01$). Овај податак је у складу са резултатима аутора из других средина, који такође говоре о томе да виши материјални статус обезбеђује услове за оптималнију подстицајну климу.

На висок степен личног *искуства родитеља са музиком* у њиховом детињству указује чињеница да је једна четвртина родитеља из узорка похађала музичку школу или да поседује одређен степен музичког образовања. Хистограм ове композитне мере одступа значајно од нормалне расподеле и вредности су незнатно померене улево. Скоро половина родитеља имала је позитиван став према музици у периоду детињства (44%). Музичку школу похађало је 10% родитеља, нижу је завршило 5%, средњу 3%, 11% родитеља су професионални музичари, док се 22% родитеља у младости активно аматерски бавило музиком. Контакт са музиком већина родитеља одржава и данас, мада на други начин. Релативно висок проценат родитеља редовно слуша музику (57%), нешто мањи број њих повремено слуша музику (30%), а само мали број њих се и сада аматерски бави музиком (3%). Подаци о разноврсном музичком искуству родитеља у складу су са налазима из литературе (Davidson *et al.*, 1996), али њихова заступљеност је различита. Број родитеља који се на различите начине бавио музиком је значајно мањи (25%) у односу на друге средине (између 50% и 80%). И сама дистрибуција фреквенција композитне мере искуства родитеља са музиком је незнатно, али статистички значајно померена у лево. Сматрамо да разлози за овакве налазе, поред општих социокултурних, леже и у различитим приступима музичком образовању, односно инструменталној обуци. Учење инструмента у нашој средини подразумева најчешће оквир специјализоване музичке школе, у којој се селекцијом на пријемним испитима у односу на ниво музичких способности, значајно ограничава могућност за стицање формалне инструменталне обуке на раном узрасту, када је интересовање и највеће. У другим срединама инструментална обука није примарно

везана за адекватан ниво способности, већ су пресудни интересовање и материјалне могућности.

Појединачни индикатори *предшколске музичке стимулације* детета показују да родитељи »веома често« и »често« певају са дететом (62%) и разговарају о музици (67%), да понекад набављају музичке инструменте-играчке (43%) и посећују концерте (40%). Дакле, нагласак је на подстицајима који су везани за непосредно, заједничко искуство у бављењу музиком засновано на блиском, емоционално богатом односу. Он представља основу за стицање позитивних искустава и развој интересовања, на шта указују и налази из литературе.

Подстицаји за бављење музиком. Фреквенције одговора оба родитеља показују да су *разлози родитеља за упис детета* у музичку школу засновани на осетљивости родитеља за могућности и интересовања детета, као и на промишљеном неговању сазнајних и вредносних оријентација. Одлука родитеља да укључе дете у музичко образовање је, у скоро подједнакој мери, руковођена опаженим слухом и интересовањем (33%), самостално исказаном жељом детета (32%) и веровањем да упознавање са музиком доприноси општем развоју (31%). Остале категорије одговора, које указују на пасиван однос родитеља, минимално су заступљене – неко други је предложио (3%) и да дете попуни време (2%). Највећи број родитеља сматра да њихово дете *треба* да заврши основну музичку школу (34%), а мањи број претпоставља да би њихово дете *могло* да заврши средњу музичку школу (17%). Прилично велики број њих оставља питање *перспективе музичког школовања* отвореним (26%), а скоро исти број њих сматра да музика може бити трајно опредељење за њихово дете (24%). Релативно је уједначен број родитеља који сматрају да *важност успеха* у музици није пресудна (42%), да је успех важан (43%) и да је успех веома важан (15%). Дакле, 58% родитеља позитивно вреднује успех.

Одговори родитеља распоређују се по свим групама понуђених одговора, што говори о томе да су њихови циљеви и намере различити, а сходно томе и квалитет подстицаја. Овај податак додатно говори и о садржајној ваљаности индикатора. Дистрибуција композитне мере за оба родитеља је незнатно, али статистички значајно померена у лево. То значи да су укупни подстицаји породице умерени, односно да родитељи генерално не теже значајно ка високим, професионалним и временски удаљеним циљевима. Очекивања родитеља су превасходно усмерена на завршавање неколико разреда или целокупне основне музичке школе (60%), што се може објаснити намером родитеља да

њихова деца стекну одређени степен музичког искуства и знања као дела општег културног образовања. Професионално бављење музиком, као одређење детета, види само 24% родитеља.

Специфично ангажовање родитеља у току музичког школовања. Дистрибуција фреквенција по појединачним индикаторима указује да велики број родитеља присуствује јавним наступима детета (75%), доводи дете у школу (56%) и обезбеђује новац за набавку инструмента (48%). Релативно мали број њих снима јавне наступе детета (12%) и финансира такмичење (10%). Известан проценат родитеља уопште се не ангажује око дететовог вежбања (18%), често се изјашњавајући да је дете самостално, док се остали ангажују у различитом степену. Они подстичу дете на вежбање (26%), учествују у планирању (28%) или активно учествују у вежбању (26%). Родитељи се најчешће укључују у наставу детета кроз повремене разговор са наставником инструмента о напредовању детета (45%), затим следе они који се редовно интересују (24%), а број оних који сматрају да до сада није било потребе да се укључују у наставу такође није мали (18%). И овде се срећемо са релативно равномерно распоређеним одговорима по категоријама, што указује на дискриминативност и садржајну ваљаност индикатора, односно на јасне разлике између родитеља. Дистрибуција фреквенција композитне мере за оба родитеља не одступа значајно од нормалне расподеле.

Разлике између родитеља појављују се у односу на појединачне индикаторе. Мајке имају значајно веће искуство са музиком – оне су се чешће аматерски бавиле музиком и чешће завршавале нижу музичку школу. Оне су значајно активније и у предшколском периоду детета. Чешће набављају деци инструменте–играчке, више разговарају о музици, певају са дететом и заједно посећују концерте. Ови подаци говоре о томе да је степен залагања мајке у раном, предшколском музичком искуству деце виши у односу на очеве, што резултира њеном значајнијом улогом у формирању музички стимулативне породичне средине будућих ученика музичке школе. Када се ради о подстицајима за бављење музиком, такође наилазимо на значајне разлике између родитеља. Разлози очеве за почетак музичког школовања вођени су увидом у музичке способности и интересовања детета, док су разлози мајки више вођени жељама детета. Родитељи се значајно разликују према важности коју приписују дететовој успешности у бављењу музиком. Успех детета је значајно важнији мајкама, што је разумљиво с обзиром на то да оне показују виши степен залагања и ангажовања у обезбеђивању квалитатив-

не стимулације. Ставови родитеља су усаглашени у вези са проценом перспективе детета у бављењу музиком. Када се ради о непосредном, специфичном ангажовању, активније су мајке – оне чешће доводе децу, присуствују јавним наступима, укључене су у вежбање и редовније разговарају с наставником инструмента о напредовању детета. Мајке су биле активније и у попуњавању упитника, у име оба родитеља, за наше истраживање (72%). Али и очеви имају своју област већег значаја – они чешће обезбеђују новац за инструменте и финансирају одлазак на такмичења.

Значајне и врло интересантне разлике јављају се у односу на *образовање мајке* и то на индикатору специфичног ангажовања у току музичког школовања. Разлика је значајна на нивоу 0.01 и јавља се између мајки које имају средњу школу и факултет. Мајке које имају ниже образовање више се непосредно специфично ангажују од оних са високим образовањем. Овај резултат може се тумачити компензаторним механизмима или традиционалном поделом улога у породици, мада оваква тумачења нису директно подржана налазима истраживања. Могуће је, међутим, да мајке са нижим образовањем имају више аспирације у односу на своју децу и да се стога више и ангажују у намери да их подрже и обезбеде услове за постизање успеха. С друге стране, ангажовање оца је независно од степена његовог образовања.

Повезаност индикатора породичне средине. Интеркорелације композитних и појединачних индикатора породичног окружења (заједно и одвојено, за оба родитеља) израчунавали смо с циљем да прецизније сагледамо и опишемо комплексно окружење и квалитет који оно доноси. Вредности међусобних корелација композитних мера породичне средине крећу се од 0.11 до 0.86 и углавном су значајне на нивоу 0.01. Показана је кохерентност индикатора породичне средине, што потврђује теоријску концепцију која лежи у њиховој основи. Са *музичком стимулацијом у породици* значајно и високо корелира *искуство родитеља са музиком* (0.76; $p=0.01$) и *предшколска музичка стимулација* детета (0.81; $p=0.01$). Искуство родитеља са музиком је значајно (мада ниско) повезано са *предшколском музичком стимулацијом* детета (0.23; $p=0.01$). То, ипак, значи да родитељи који су и сами имали искуство са музиком углавном теже ка томе да га омогуће и својој деци на раном узрасту. Они ће се највероватније и специфично ангажовати у току школовања детета (0.12; $p=0.05$). Интересантан је податак да су родитељи са позитивним ставом према учењу музике чешће похађали или завршили музичку школу (0.19–

0.40; $p=0.00$) и то нарочито мајке (0.40; $p=0.01$). Они који су имали негативан став, сада само повремено слушају музику (отац -0.21; мајка -0.22; $p=0.01$). Овакав резултат има практичне импликације јер наглашава важност позитивних искустава ученика у току музичког образовања – како за оне који се даље школују, тако и за оне који престају.

Када разматрамо однос *музичке стимулације* у породици и осталих породичних индикатора, видимо да ова мера значајно корелира са свим осталим. Дакле, родитељи који у предшколском узрасту обезбеђују услове за стицање музичких искустава и који су при томе и сами имали искуство с музиком, настављају, с високим степеном активитета и посвећеношћу, да улажу енергију за извршење свакодневних обавеза везаних за формално учење музике њиховог детета (0.27; $p=0.01$). Значајних корелација нема између *подстицања детета за бављење музиком* и личног *искуства родитеља*. То значи да раније искуство родитеља са музиком није повезано с разлозима за упис детета у музичку школу и проценом његових могућности у даљем току школовања. Предшколска музичка стимулација је значајно и високо повезана са свим осталим индикаторима, па се стога може рећи да постоји континуитет у спремности родитеља да се ангажују на предшколском и раношколском узрасту детета. Дакле, родитељи који обезбеђују квалитетну рану музичку стимулацију и који се у току музичког школовања више специфично ангажују (0.32; $p=0.01$), у већој мери подстичу децу на бављење музиком (0.23; $p=0.01$).

Генерално гледано, постоји сагласност родитеља када се ради о подстицајима (0.66; $p=0.01$). Занимљив податак, да мајка и отац, који сматрају да њихово дете има високе способности и да ће музичко образовање бити корисно за његов општи развој, приписују значајно већу важност постизању успеха, нарочито отац (0.13 мајка и 0.51 отац; $p=0.01$), при чему мајка предвиђа и дугорочну перспективу (0.40; $p=0.05$). Веровање родитеља о могућностима детета очигледно усмерава њихов избор и залагање. Наиме, подстицаји за бављење музиком су значајно повезани са специфичним ангажовањем (0.35; $p=0.01$) и то снажније него са музичком стимулацијом у току предшколског периода (0.19; $p=0.01$). Овај податак говори о спремности родитеља да своје ставове о важности музичког школовања, успеху и перспективи детета практично подрже свакодневним активностима у току музичког школовања. На школском узрасту постоји већа сагласност ставова и деловања оба родитеља у

поређењу са предшколским. Када се ради о музичкој стимулацији на млађем узрасту, разлике између родитеља су чешће. Одговор на питање какви су родитељи ученика музичке школе открива нам, дакле, да су осетљиви за дечије потребе и интересовања, да добро процењују његове могућности, да поседују сазнајну и естетску вредносну оријентацију и да својим залагањем желе да допринесу општем и музичком развоју детета.

Дискусија и закључак

Подаци истраживања потврђују претпоставку о постојању специфичног породичног профила ученика музике током предшколског и ранешколског узраста. Поређењем наших и налаза аутора из других средина, закључујемо да постоји типичан, транскултурални модел породице ученика музике, с тим што постоје одређене специфичности условљене социоекономским околностима. Родитељи већином имају висок образовни и економски статус (код нас углавном на просечном нивоу), тако да су у стању да обезбеде квалитетнију музичку стимулацију. Они поседују и одређен степен искуства или интересовања за музику. Подаци, дакле, наглашавају постојање стимулативног, музички богатог и стабилног породичног окружења ученика музике. Разлику између наших и резултата страних аутора представљају налази о диференцираној улози родитеља у процесу учења музике. У страним истраживањима улоге родитеља су уједначене или није испитиван њихов појединачан допринос.

Утврђено је постојање континуиране музичке стимулације у породици, којом се обезбеђује повољна и подстицајна средина за музички развој пре и током школовања. Родитељи са музичким искуством тежиће да обезбеде својој деци музичке подстицаје у предшколском периоду. Они ће се и радије непосредно специфично ангажовати у току школовања детета. Мајчина улога је значајнија у предшколском периоду, јер она у већој мери обезбеђује услове за рану музичку стимулацију. Њено залагање заснива се на значајно вишем искуству са музиком у младости, одакле произлази и њен позитиван став према музици и намера да се таква интересовања развију и код детета. Овај налаз је у складу са подацима из литературе. Са порастом узраста детета степен ангажовања оца се повећава.

Резултати показују да, на школском узрасту, сваки родитељ даје допринос у свом домену деловања. Подстицајност за бављење музиком је најизраженије својство и уједначено је присутно код оба родитеља,

при чему је степен ангажовања мајке већи. Континуирани активитет родитеља произлази из позитивних ставова према успешности, првенствено мајке и релативно уједначених дугорочних очекивања оба родитеља. Разлози очева за почетак музичког школовања вођени су увидом у музичке способности и интересовања детета, док су разлози мајки више вођени жељама детета. На нивоу непосредног ангажовања родитеља постоји тенденција ка традиционалном моделу поделе породичних улога, без обзира на висок ниво образовања. Отац чешће поставља циљеве и финансира, док је мајка та која се више непосредно ангажује код куће и у сарадњи са школом и важнији су јој музички успех и задовољство детета.

Сматрамо да налази истраживања представљају теоријски допринос јер нам дају нова сазнања о породичном окружењу музички даровитих, на узрасту за који је већ потврђено да представља критички период за музички развој и почетак учења инструмента. Резултати указују на важност развоја почетног интересовања и разумевања музике у предшколском периоду. Установљено је постојање специфичне музички подстицајне и стимулативне средине у породици ученика музичке школе. Дефинисан је транскултурални модел породице који има и одређене специфичности с обзиром на диференцирану улогу родитеља у току предшколског и школског периода. Остварен је увид у квалитет континуираног ангажовања оба родитеља у току дугорочнијег музичког развоја њиховог детета.

Практични допринос истраживања огледа се у стварању услова за разумевање значаја улоге родитеља у музичком развоју и напредовању даровите деце. Увид у све аспекте родитељске подршке и подстицаја омогућио би већу отвореност предшколских институција и музичких школа за различите видове музичког ангажовања деце предшколског узраста, јер је очигледно да постоји значајан број родитеља који је спреман да уложи своју енергију, време и новац у активности везане за рани музички развој детета. У току музичког школовања важно је неговати иницијално интересовање и мотивацију, како ученика, тако и њихових родитеља и развијати поузданог сарадника у родитељу, посебно у мајци.

С обзиром на установљени значај породичног окружења за почетни период музичког развоја ученика музике, отвара се низ питања која представљају теме истраживања, а односе се на степен и начин доприноса родитељског подстицаја и подршке различитим видовима успешности ученика током школовања, као и на сарадњу родитеља и настав-

ника инструмента која на овом узрасту често има прекретну улогу за напредовање у школовању.

Напомена. Чланак представља резултат рада на пројекту 1429 чију реализацију финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије (2002–2005).

Коришћена литература

- Asmus, E.P. (1989): The effect of music teachers on students' motivation to achieve in music, *Canadian Journal of Research in Music Education*, Vol. 30, 14–21.
- Badur, I.M. (2001): *Self-initiated activities in music by children at primary school level*, Hildesheim: Jahrestagung der Deutschen Gesellschaft fuer Musikpsychologie, BRD.
- Bogunović, B., K. Radoš und P. Kovačević, (2001): *Sozialpsychologischen Faktoren des musicalischen Erfolgs in den ersten Unterrichtsjahren an Musikschulen*, Hildesheim: Jahrestagung der Deutschen Gesellschaft für Musikpsychologie, BRD.
- Bogunović, B. (2004): *Socijalnopsihološki činioci muzičke uspešnosti (doktorska disertacija)*. Beograd: Filozofski fakultet.
- Brand, M. (1985): Development and validation of the Home musical environment scale for use at the early elementary level, *Psychology of Music*, Vol. 13, No. 1, 40–48.
- Davidson, J.W., M.J.A. Howe, D.G. Moore & J.A. Sloboda (1996): The role of parental influences in the development of musical performance, *British Journal of Developmental Psychology*, Vol. 14, 399–412.
- Davidson, J.W., M.J.A. Howe & J.A. Sloboda (1997): Environmental factors in the development of musical performance skill over the life span; in D.J. Hargreaves & A.C. North (eds.): *The social psychology of music* (188–206). Oxford: Oxford University Press.
- Duke, R.A., P.J. Flowers & D.E. Wolfe (1997): Children who study piano with excellent teachers in the United States, *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, No. 132, 51–84.
- Ericsson, K.A., R.T. Krampe & C. Tesch-Römer (1993): The role of deliberate practice in the acquisition of expert performance, *Psychological Review*, Vol. 100, No. 3, 363–406.
- Gembris, H. (1998): *Grundlagen musikalischer Begabung und Entwicklung*. Augsburg: Dr. Bernd Wißner.
- Hargreaves, D.J. & A.C. North (eds.) (1997): *The social psychology of music*. Oxford: Oxford University Press.
- Ilari, B. (2003): Singing and listening to music with infants: an interview study with Canadian mothers. Hanover: Proceedings of the 5th Triennial ESCOM Conference.
- Jurišić-Bogunović, B. (1997): Motivacija učenika srednje muzičke škole, *Psihološka istraživanja* 8, 267–274.
- Maksić, S. (1993): *Kako prepoznati darovitog učenika*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Müller, R. (1990). *Soziale Bedingungen der Umgehenweisen Jugendlicher mit Musik: Theoretische und empirisch-statistische Untersuchung zur Musikpädagogik*. Musikwissenschaft/Musikpädagogik in der Blauen Eule, Bd.5. Essen: Die Blaue Eule.
- Phelps, R.P. (1969). *A guide to research in music education*. Dubuque: W.N. C. Brown Company Publishers.
- Polovina, N. (1999): Porodični procesi u kontekstu ekonomske krize, *Socijalna misao*, бр. 1–2, 57–67.
- Radoš-Mirković, K. (1983): *Psihologija muzičkih sposobnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

- Radoš-Mirković, K. (1996): *Psihologija muzike*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Radoš, K., P. Kovačević, B. Bogunović, T. Ignjatović i G. Ačić (2002): *Uspješnost u učenju muzike – predviđanje uspješnosti učenja muzike na ranom osnovnoškolskom uzrastu*. Beograd: Projekat Instituta za psihologiju Filozofskog fakulteta.
- Shuter-Dyson, R. (1985): Musik Sozialisierung in der Familie und in der Schule; im H. Bruhn, H. Rosing & R. Oerter (eds.): *Musik Psychologie*. München: Urban & Schwarzenberg.
- Sloboda, J.A. & M.J.A. Howe (1991): Biographical precursors of musical excellence: an interview study, *Psychology of Music*, No. 19, 3–21.
- Zdzinski, S.F. (1996): Parental involvement, selected student attributes and learning outcomes in instrumental music, *Journal of Research in Music Education*, Vol. 44, No. 1, 34–48.

Примљено 20.09.2005; ревидирана верзија 14.10.2005.

Blanka Bogunović
FAMILY BACKGROUND OF ELEMENTARY MUSIC SCHOOL PUPILS
Abstract

The theoretical concept of the research relies on the assumption of high-quality and supportive family background of elementary music school pupils as a basis for their musical development and success in different forms of musical activity. The aim of the research is a description on the social-demographical profile and relevant characteristics of their family background before and during early musical education. The sample comprises 506 fathers and 512 mothers whose children attend five different elementary music school. The method is explorative and deals with a sphere that has not been researched in this manner in our society to date. The results point to the existence of a typical musically encouraging and stimulating environment and continuous presence of various forms of family encouragement, support and musical stimulation. Trans-cultural family model of a music student is defined. The structure of family indicators leads to the conclusion about the definite existence of constant parental involvement during pre-school and early school period, as well as parental joint and separate actions which are complemented at different ages of the children, in different areas of actions and in different activity patterns. A practical contribution of the research is to help understanding the importance of parental role in gifted children's musical development and progress and consequently the need for the establishment of cooperation between music schools and parents.

Key words: musically gifted, family background, musical stimulation, parental support, parental involvement.

Бланка Богунович
СЕМЬЯ МУЗЫКАЛЬНЫХ ТАЛАНТОВ
Резюме

Теоретический концепт исследования опирается на предположение о наличии высококачественного и поощряющего семейного окружения учеников начальной музыкальной школы, которое представляет основу для их музыкального

развития и достижения успеха в различных видах музыкальной деятельности. Целью исследования является описание социо-демографического профиля и значимых характеристик семейного окружения учащихся музыкальной школы в период до и во время раннего музыкального обучения. Испытуемыми явились 506 отцов и 512 матерей учащихся пяти музыкальных школ. Метод исследования – эксплоративный, и он применен к области, которая раньше в нашей среде подобным образом не исследовалась. Результаты исследования указывают на наличие специфической музыкально поощряющей и стимулятивной среды, а также на непрерывное присутствие разнородных видов семейного поощрения, поддержки и музыкальной стимуляции. В работе предлагается определение транскультуральной семейной модели учащихся музыкальных училищ. Структура семейных индикаторов дает основу для вывода о непрерывном соучастии родителей в дошкольном и младшем школьном возрасте ребенка и о наличии общего, но и отдельного воздействия отца и матери, которое согласуется в разных возрастных периодах ребенка, разных сферах воздействия и в разных контекстах. Практическое значение исследования отражается в создании условий для понимания значения роли родителей в музыкальном развитии и усовершенствовании талантливых детей и в установлении сотрудничества между музыкальной школой и родителями.

Ключевые слова: музыкально одаренные, семейная среда, музыкальное поощрение, родительское поощрение, соучастие родителей.